

URBANE ETNOLOŠKE TEME V MUZEJIH

Tanja Roženbergar Šega

93

IZVLEČEK

Urbana etnologija nima točno določenega mesta v slovenskih muzejih. Izbrane teme izhajajo bolj iz samoiniciative posameznikov kakor pa iz širše zasnovanih programov. Zato je nujen apel za institucionaliranje polja urbane etnologije tudi v muzejskem prostoru.

ABSTRACT

Urban ethnology does not occupy an exactly defined place of its own in Slovene museums. Selected themes are rather the result of initiatives from individuals than of a carefully elaborated programme policy. An appeal to institutionalise the field of urban ethnology in museums too therefore seems to be quite necessary.

V obdobju, ko iščemo nove in natančnejše koordinate raziskovalnega polja naše stroke, ko se lomijo kopja in padajo besede, se le malokdo izmed nas vpraša, kaj in koliko o znanosti etnologiji vedo v nestrokovnih krogih in kakšne asociacije dobi povprečen Slovenec ob besedi etnologija. Najverjetneje bi se odgovori sukali tja od vede o vulkanu Etna, prek grabelj do božiča in v najboljšem primeru do pirhov in kurenta. Koliko jih je, ki vedo, da se etnologija že dobra tri desetletja ukvarja tudi z urbanim prostorom? Dejstvo je, da v javnosti vsidrane stereotipne podobe in predstave o nečem (ali nekom) le stežka dobivajo drugačne oblike. Potrebna sta čas in vztrajnost.

Vzroke za obstoječe nezavidljivo stanje moramo prav gotovo iskati tudi pred domačim pragom. Kako in koliko so urbane etnološke teme zastopane v strokovnih delih in poljudnih člankih, razstavah, zbirkah, kako ponujene širši publiki in koliko angažirane?

Začetki preučevanja urbane problematike so bili povezani z Oddelkom za etnologijo na Filozofski fakulteti in še danes ima oddelek vodilno vlogo pri preučevanju omenjenih tem. Kakšen delež pa smo imeli in imamo pri raziskovanju in promoviranju te teme muzealci?

Kar nekaj raziskav in razstav z urbano problematiko se je do danes nabralo, vendar so izbrane teme izhajale bolj iz samoiniciative posameznih kustosov; so torej (bile) posledica subjektivnih odločitev in ne neke širše programske organizirane oblike dela.

Prodaja cvetnonedeljskih butaric na tržnici v Celju, 28. 3. 1996; iz etnološke fototeke MNZC
 ♦ Selling Palm-Sunday bundles at the market in Celje, 28 March 1996; from the ethnological collection of the Museum of Modern History in Celje.

Slovenski etnografski muzej je l. 1976 z razstavo *Življenje idrijskega rudarja* muzejski publiki prvič predstavil industrijsko problematiko mestnega prostora. Avtorji razstave so poskušali prikazati način življenja dotlej neobravnane poklicne skupine in njena razmerja z drugimi socialnimi skupinami. Prav tako je segment ruralnega okolja predstavila razstava z naslovom *Ljubljana po predzadnji modi* (l. 1983) avtorice kustodinje Slovenskega etnografskega muzeja Tanje Tomažič. Slednja je na prvem kongresu jugoslovanskih etnologov in folkloristov v Rogaški Slatini l. 1983 spregovorila o problemih razstav z urbanimi temami v etnoloških muzejih. Avtorica navaja svoja opažanja, ki pa so še danes, trinajst let pozneje, aktualna, in sicer: urbanih tem obiskovalci ne pričakujejo v prostorih etnoloških muzejev oz. na sporedu etnoloških razstav, pojavi se sprememba strukture otvoritvene publike. Znotraj strokovnih krogov pa omenjena razstava zbudi vedno aktualno in skorajda sizifovo vprašanje, kaj je etnološki predmet in kje so meje posameznih muzejev oz. posameznih strok.

V drugih slovenskih muzejih pa najčeseje predstavljene urbane etnološke teme posegajo na področje socialnih in profesionalnih skupin. Slednje so našle svoje mesto v etnoloških oddelkih Mestnega muzeja Idrije (*življenje idrijskega rudarja*, rudarska stanovanjska hiša), Muzeja Jesenice, v Kovaškem muzeju v Kropi, Delavskem muzeju na Ravnah na Koroškem, Revirskem muzeju (rudarsko stanovanje), Tržiškem muzeju (usnjarsko-čevljarska obrt), v Muzeju Železniki in v Muzeju Velenje (*življenje slovenskih premogarjev*, trgovina v Šaleški dolini).

V navezavi na občasne razstave velja omeniti še spremljajoče razstave ob izdajah nekaterih zvezkov etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja, ki so izšli izpod peres etnologov, zaposlenih v muzejih, in so predstavljale tudi mestno okolje.

Manjše drobce iz urbanega načina življenja bi našli še v nekaterih drugih etnoloških muzejskih predstavitvah, vendar na žalost nobene obsežnejše razstave.

Zakaj je stanje takšno?

Poslednja modistka v Celju pred svojo izložbo, 19. 6. 1996, iz etn. fot. MNZC ♦ The last milliner of Celje, in front of her shop-window, 19 June 1996; from the ethnological collection of the Museum of Modern History in Celje.

Po železnem pravilu muzeji ponujajo po eno delovno mesto posamezni znanosti. Tako ima etnologija v muzejih pokrajinskega tipa ponavadi po enega predstavnika oz. nosilca znanosti, katerega vloga je že desetletja utečena in predvsem mnogo preobsežna. Teren, ki ga zamejujejo meje posameznih pokrajinskih muzejev je tako velik, da je že klasičen repertoar dela in nalog težko izpolniti, kaj šele, da bi kustosi začeli posegati in uvajati popolnoma nove teme izrazito urbanih prostorov, urbane kulture in njenih nosilcev, mikro raziskave vsebine posameznih izbranih arhitektur in podobno. Kustos za urbano etnologijo bi moral biti kronist dogajanja v nekem mestnem okolju na eni strani in ažurni raziskovalec vsega, kar izhaja iz kategorije urbanost. Glede na osnovne funkcije muzeja, kot so zbiranje, hranjenje in dokumentiranje, bi si slovenska urbana etnologija z muzejsko prakso lahko pridobila zanimive fonde različnih predmetov, fotografij, video dokumentacije in drugih dokumentov s področja urbane etnologije.

Kje ima urbana etnologija v muzejskem svetu možnost, da se uveljavi?

Edino Mestni muzej v Ljubljani uokvirja delo kustosa etnologa v urbani prostor, saj le redki muzeji načrtno gojijo in na novo uvajajo etnologijo v svoje hrame in so prepričani vanjo. Vzrok za takšno stanje je mogoče tudi v premajhni angažiranosti etnologije same. Menim, da etnologi muzealci preredko izkoriščamo razstavni jezik muzeja za udarne razstave, ki bi pomagale razbliniti dvome, ugibanja ter včasih tudi negativna stališča do etnološke muzeologije nasploh, tako v strokovnih krogih kot tudi širše. Tudi s pomočjo odmevnih razstav bi si naša znanost lažje utirala pot.

Ena izmed možnosti novih etnoloških muzejskih zaposlitev je vsekakor v sklopu muzejev, ki se v zadnjem času "levijo" in širijo svoja raziskovalna polja. Muzej novejšje zgodovine Celje je edini muzej, ki se je sočasno s širitvijo muzejskega raziskovalnega polja tudi kadrovsko dopolnil. Glede na premike v delovanju muzeja, tako časovno, predvsem pa tematsko, je v strokovnem kolektivu samodejno vzknila potreba po etnologu.

Ponovno bi rada poudarila lucidnost pa tudi osamljenost te odločitve. Etnolog je prav gotovo nepogrešljiv pri raziskovanju in postavljanju stalnih razstav, ki prikazujejo t.i. novejšo zgodovino na ravni vsakdanjosti. Razstave takšne vrste so sodoben trend v Evropi in tudi v našem muzejskem prostoru se nam jih nekaj obeta. Na tem mestu bi omenila kustose zgodovinarje, ki delujejo na področju novejše zgodovine in so združeni v sekciji za povojno zgodovino. Pred nekaj leti so pripravili odmevno razstavo Življenje na listkih. Akcija zbiranja različnih listin, dokumentov, etiket, vstopnic, nalepk ter drugih drobnih listkov, s katerimi se srečujemo vsak dan, je stekla po vsej Sloveniji. Razstava je opozorila na nujnost in pomembnost zbiranja predmetov iz našega vsakdanjika in povzročila pravi mali bum v muzejski praksi. Toda kaj nismo mi etnologi že zdavnaj govorili prav o tem? Očitno so predstavniki drugih strok pričeli reševati naloge, ki smo si jih, očitno pretiho, včasih celo edini zastavljali.

Urbanost kot kvalitativna kategorija, kot okvir, ki opredeljuje določene načine življenja, je vsekakor širok in globok vir za etnološke raziskave. Ob misli na to, kaj vse smo že zamudili, je še toliko bolj aktualen apel za institucioniranje polja urbane etnologije - tudi v muzejskem prostoru - za koordiniranje in programsko organiziranje dela, za skupne projekte, promoviranje prek razstav, različnih objav in muzejskih raziskovalnih delavnic.

VIRI IN LITERATURA:

1. Vodnik po slovenskih muzejih, Zveza muzejev Slovenije, Ljubljana 1992.
2. Brumen, Borut: Naprej v preteklost in nazaj v prihodnost: Od etnologije mesta k urbani etnologiji. Zbornik kongresa Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. Knjižnica Glasnika SED 23, Ljubljana 1995, 161-165.
3. Kremenšek, Slavko: Stanje, problemi in perspektive etnološkega preučevanja industrijskih naselij in mest na Slovenskem, ČZN 1, Maribor 1991, 3-7.
4. Kremenšek, Slavko: Slovenska etnologija in mesta, Etnolog 4, Ljubljana 1994, 9-11.
5. Rogelj, Škafar Bojana: Slovenski etnografski muzej - sprehod skozi čas in le delno skozi prostor, Ljubljana 1993.
6. Tomažič, Tanja: Problemi razstav z urbani temi v etnološkem muzeju. Zbornik 1. kongresa jugoslovanskih etnologov in folkloristov 2. Rogaška Slatina 1983. Knjižnica Glasnika SED 10/2. Ljubljana 1983, 490-493.

BESEDA O AVTORICI

Tanja Roženbergar Šega, dipl.etn., zaposlena v Muzeju novejši zgodovine Celje, Prešernova 17 Celje. V letu 1995 se je v muzeju kot samostojen oddelek formiral etnološki oddelek. Poudarek dela je na urbani etnologiji preteklosti in sedanjosti v okviru mesta Celja in okolice.

ABOUT THE AUTHOR

Tanja Roženbergar Šega is a graduated ethnologist, employed with the Museum of Modern History in Celje, 17 Prešernova, Celje., In 1995 the Museum established an independent ethnological department. The emphasis of the department's work is on the urban ethnology of the past and present in the city of Celje and its environs.

SUMMARY

URBAN ETHNOLOGICAL THEMES IN MUSEUMS

Slovene ethnology has been dealing with the urban space for a good three decades. Initial ethnological research of urban issues was connected with the Department of Ethnology of the Ljubljana Faculty of Arts and the Department continues to have leading role in the research of these themes. In museums, however, the exhibitions and research of urban issues of the past were mostly the result of subjective decisions by individual curators and not of a broader programme of planned forms of activities. In 1976 the Slovene ethnographic Museum set up an exhibition on "The life of the Idrian Miners" and introduced the visitors to an industrial issue of urban space for the first time. In 1983 the urban ethnological segment was presented in the exhibition "Ljubljana dressed to the last fashion but one". Urban ethnological themes presented in other Slovene museums mostly deal with the field of social and professional groups. There are certainly new possibilities for engagement of ethnologists as curators for urban space issues that would offer him or her the opportunity to tackle new museum themes like the research and presentation of decidedly urban spaces, urban culture and its representatives, micro-level research of the essence of various architectures: in those museums which have been extending their research field into areas of so-called modern history on the level of everyday life in recent years.. The co-operation of an ethnologist is certainly indispensable in the research and presentation of permanent exhibitions on such themes. Calling to mind the opportunities lost so far an appeal to institutionalise the field of urban ethnology in museums too seems to be a issue of urgent importance.

97

RÉSUMÉ

LES THÈMES ETHNOLOGIQUES URBAINS DANS LES MUSÉES

L'ethnologie slovène depuis plus de trente ans étudie aussi l'espace urbain. C'est le Département d'Ethnologie de la Faculté de philosophie à Ljubljana qui a débuté l'étude ethnologique de la problématique urbaine. Il joue aujourd'hui encore le rôle principal dans l'étude des thèmes mentionnés. Toutes les expositions et les recherches de la problématique urbaine présentées dans nos musées jusqu'à présent, ont été le fruit des efforts personnels de certains conservateurs et non celui d'un travail organisé et programmé d'une manière plus vaste. Avec l'exposition "La vie des mineurs d'Idrija" en 1976, le Musée ethnologique de Slovénie a présenté pour la première fois, à un public plus large, la problématique industrielle du milieu citadin. En 1983, un aspect du milieu rural a été présenté dans l'exposition "Ljubljana selon l'avant-dernière mode". Les thèmes ethnologiques urbains présentés dans les autres musées slovènes touchent le plus souvent aux domaines des groupes sociaux ou professionnels. Une des possibilités d'emploi d'ethnologue consisterait au travail d'ethnologue-conservateur dans un cadre urbain, ce qui permettrait de découvrir de nouveaux thèmes (comme p.ex.: les recherches et les expositions des milieux urbains typiques, la culture urbaine et ses fondements, les micro-recherches du contenu des différentes architectures...). Ce sont des musées qui ces derniers

temps ont étendu le champ de leurs recherches aux domaines de l'Histoire dite contemporaine qui ont développé cette possibilité au point d'en faire une réalité aujourd'hui. L'ethnologue est indispensable aux recherches et à la mise en place des expositions permanentes sur ces thèmes. A la pensée de tout le retard que nous avons accumulé, notre appel pour l'institutionnalisation du domaine de l'ethnologie urbaine dans les musées est d'autant plus actuel.